

SECTIUNEA III
SERVICII DE SPRIJIN PENTRU COPII CU CES

OPORTUNITĂȚI DE FACILITARE A RELAȚIILOR INTERPERSONALE LA
ELEVII CU CES

*INGA BACIU, asistent universitar,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova*

Annotation *This article is about encouragement children with special educational needs in the development of interpersonal links with others and overcoming difficulties in interrelations with peers, this fact has allowed to emphasize effective methods, strategies and techniques for coping with difficulties and creating support for constructive interpersonal relationships. The established facts may be implied in the programs on preparation of school psychologists, teachers and for improvement of their professional skills, also in development of methodological instructions on inclusive education, in informative materials for parents, teachers and psychologists.*

Keywords: *children with special educational needs, interpersonal links, interrelations, psychological training.*

Problema copiilor cu CES apare astăzi ca una prioritară în politicile educaționale ale Republicii Moldova. În acest context, putem afirma că apariția și fundamentarea teoriilor și practicilor referitoare la integrarea și adaptarea școlară a tuturor categoriilor de elevi au permis o nouă abordare a activităților educaționale în școală, fapt determinat de necesitatea asigurării șanselor egale de acces la educație pentru toți membrii unei comunități, de necesitatea satisfacerii cerințelor de instruire și educație în funcție de potențialul intelectual și aptitudinal al fiecărui copil inclus în programul educațional al unei școli.

Abordând problema relațiilor interpersonale, a devenit un truism afirmația conform căreia oamenii sunt ființe sociale, care trăiesc și se dezvoltă prin comunicare și interacțiune cu alți oameni. Dependența vitală de alte persoane pune problema relațiilor interpersonale în centrul existenței umane.

Autorul P. Popescu-Neveanu tratează termenul „relație” ca „legătură de orice fel între două sau mai multe obiecte, fenomene, însușiri, termeni” [2, p. 613].

Studiind problemele care complică formarea relațiilor interpersonale a indivizilor, psihologii E. Резников [9]. și P. Немов [8] afirmă că ele pot fi diferite după caracter. Acestea pot apărea ca interferența diferitor tipuri de relații personale: relații de colaborare, relații cu persoane apropiate, relații cu persoanele străine. Modul în care noi privim lumea este influențat de experiențele noastre anterioare, astfel că persoane de diferite vârste, naționalități, culturi, sex, educație, ocupație, temperament etc. vor avea alte percepții și vor recepta situațiile în mod diferit.

Calitatea și stabilitatea comunicării cu colegii. Vorbind despre necesitățile elevilor cu vârsta apare necesitatea de a avea relații de prietenie mai apropiate, care le vor permite să se împărtășească cu retrăirile, greutatea și gândurile cele mai sacre [4]. Astfel, spre exemplu, preadolescenții au nevoie de prieteni apropiați pentru a avea pe cine se baza. Ei își vor destăinui nu numai secretele și planurile lor, dar și sentimentele, ajutându-se în rezolvarea problemelor interne și soluționarea conflictelor interpersonale [6, p. 498]. În acest context se poate adăuga că preadolescenții își aleg prietenii conștient, pe cei care se aseamănă cu ei înșiși. Prietenii ce ne seamănă confirmă statutul nostru și ne ridică autoevaluarea. Ei se aseamănă atât de mult și din cauza că, după ce s-au împrietenit, petrec mult timp în treburi comune. De regulă, are loc schimbul de informație, aprobarea sau dezaprobarea câtorva acțiuni și servesc drept exemplu unul față de altul [6, p. 502].

Printre factorii ce influențează relațiile interpersonale, formarea imaginii de sine se regăsește și dizabilitatea ca abatere de la norma de dezvoltare. Amintim că Organizația Mondială a Sănătății termenul de „dizabilitate” îl desemnează ca „un fenomen multidimensional care rezultă din interacțiunea dintre oameni și mediul lor fizic și social” [1, p. 247].

Autorul В. Лубовский, în lucrările sale, menționează că, în procesul de dezvoltare psihică a copiilor cu orice dizabilitate se evidențiază un șir de legități specifice: se observă scăderea capacității de recepție, prelucrare, păstrare și reproducere a informației; apar dificultăți în memorizarea orală indirectă; întârzie procesul de formare a noțiunilor [7, p. 17].

Izolarea de societate specifică sistemului de învățământ rezidențial de îngrijire a avut un șir de dezavantaje care în majoritatea cazurilor, a dus la izolarea copilului de mediul lui natural, în special de părinți. Toate acestea în contextul în care se cunoaște că „dezvoltarea socială și emoțională a personalității are loc în contact firesc cu părinții, cu frații și surorile, cu vecinii, cu colegii de școală și cadrele didactice. Copilul vede ce atitudine au oamenii unii față de alții, care lucruri sunt permise, dar care - interzise. Copilul se învață să analizeze ceea ce face, observă cum reacționează alții la comportamentul lui și face concluzii pe viitor” [5, p. 78].

Interacțiunea între oameni, începe de la naștere, părinții sunt primii care educă copilul. E datoria adultului (părintelui) să comunice cu copiii, să le inspire încredere că sunt importanți și iubiți. Insuficiența comunicării emoționale lasă copilul să se orienteze singur în tendințe și caracterul relațiilor cu alți copii, ceea ce nu este ușor. Din cauza greșelilor și neînțelegerilor poate apărea teama de comunicare [3, p. 42]. Deficitul de comunicare cu adultul creează retardul competențelor cognitive în general și provoacă dezechilibru între dezvoltarea inteligenței verbale și a celei nonverbale, a operațiunilor în domeniul social și fizic; el influențează abilitățile de orientare a elevului în situații sociale, de aplicare a gândirii în acțiuni sociale cotidiene, de operare cu imaginile psihice cu conținut social. Comunicarea cu adulții influențează în special asupra dimensiunii verbale a dezvoltării cognitive, a elaborării reprezentărilor și noțiunilor, adică a gândirii asociative, a limbajului.

Facilitarea relațiilor interpersonale la elevii cu CES se bazează pe legitățile apariției, dezvoltării și modificării comportamentului, stabilite în cadrul teoriilor psihologice și psihosociale. Se vor lua în considerație esența psihosocială a relațiilor interpersonale, structura lor, condițiile de modificare a acestora, rolul comunicării și a activității în comun, a autocunoașterii și a cunoașterii altor persoane.

Este cunoscut faptul că interacțiunile reciproce sunt bazate nu numai pe experiența individuală a membrilor, dar într-o formă sau alta, deschisă sau ascunsă, și pe tradițiile, stereotipurile, modelele de comportament ale părinților acestor copii. În marea majoritate a cazurilor aceste momente nu sunt sesizate de către copii și din această cauză apar neînțelegeri și probleme. În acest context procesul de socializare capătă o importanță majoră deoarece anume prin aceasta are loc procesul de transmitere și însușire a unui set de modele culturale și normative, de cunoștințe și atitudini prin care indivizii cunosc comportamentele socialmente dorite, își formează deprinderi și dispoziții care-i fac apti să acționeze ca membri ai societății și grupului social.

Metodele aplicate pentru realizarea procesului de facilitare a relațiilor interpersonale la elevii cu CES se recomandă a fi selectate conform principiilor psihoterapiei de grup în care pot fi valorificate cu succes procesul dinamicii de grup atât pe verticală (copil și psiholog), cât și pe orizontală (între copii). În acest context, trainingul psihosocial poate fi recomandat ca metodă activă de instruire socială cu elemente combinate de diferite tipuri: perceptiv-orientativ, situativ și reatributiv.

Elementele perceptiv-orientative ale training-ului se regăsesc în feedback-ul în relațiile interpersonale ceea ce permite copiilor să acumuleze informații despre sine și comportamentul său și despre faptul cum este el perceput în activitatea de comunicare. Elementul situativ oferă posibilitate copiilor să înțeleagă mai bine cauzele defectului de formare a relațiilor interpersonale și să accepte noi metode în comunicare.

Detaliind, se recomandă ca trainingul organizat să respecte **4 condiții importante:**

1. Activitățile să aibă un caracter practic – activitățile să fie concepute astfel, încât să-i ajute pe copii să înțeleagă esența relațiilor interpersonale prin intermediul activităților practice. În conținutul trainingului să fie foarte puțină informație teoretică, accentul fiind pus pe necesitatea copiilor de a-i face să asimileze și să însușească competențe specifice, utile și facilitatoare relațiilor interpersonale.

2. Activitățile să stimuleze discuțiile - prin încurajarea discuțiilor, putem să îi facem pe copii să-și împărtășească diferite experiențe, opinii, atitudini, puncte de vedere și soluții; acest proces al schimbului de idei și de experiență reprezintă, sursă esențială pentru relațiile interpersonale, pentru sporirea încrederii în sine și ridicarea autoaprecierii. Discuțiile și împărtășirea experienței poate contribui ca copiii să afle mai multe chiar despre ei înșiși. Copiii trebuie încurajați să-și exprime deschis părerile, să aibă posibilitatea de a constata că și alți copii se confruntă cu aceleași probleme, temeri, neliniști ca și ei.

3. Activitățile să fie distractive și cu un mare potențial educativ - în programul de intervenție psihologică, multe activități trebuie să fie prezentate sub formă de joc. Deși activitățile pe alocuri ar putea fi „amuzante” fiecare din ele au obiective specifice. Folosirea jocului, ca mijloc suplimentar, îi poate face pe copii să se simtă bine și confortabil. Prin

prezentarea multor cunoștințe sub forma de joc, copiii sunt stimulați și chiar sunt bucueroși să învețe. Jocurile le trezesc curiozitatea și creează în grup o atmosferă productivă și plăcută.

4. Activitățile să poată fi adaptate – fiecare copil este unic – fiecare învață și se comportă în mod diferit, are valori, credințe și necesități deosebite, mai ales dacă ținem cont de specificul acestor copii. Astfel, activitățile propuse trebuie să poată fi modificate pentru a asigura îndeplinirea lor eficientă de către toți copiii implicați în training.

Astfel, **scopul** trainingul psihosocial ar fi: influențarea relațiilor interpersonale prin formarea elementelor de personalitate, componentele și condițiile învățării copiilor a unor procedee simple de autocunoaștere și autosesizare.

Ca **obiective** pot fi propuse:

- familiarizarea cu particularitățile esențiale ale relațiilor cu semenii și cu regulile de comunicare constructivă;
- învățarea unor procedee simple de autoanaliză și autocunoaștere; de cunoaștere a unei persoane nou întâlnite;
- însușirea competențelor de bază, a unor reguli necesare pentru colaborarea cu o persoană puțin cunoscută: ascultarea activă și reflectivă, înțelegerea empatică; dezvoltarea abilităților de comunicare.

În ceea ce privește **metodele de lucru** se recomandă a folosi jocurile pe roluri, înscenările unor situații concrete din relațiile cu semenii, metodele de psihogimnastică, biblioterapia, mijloacele de comunicare nonverbală, exerciții, temele pentru acasa etc.

Principiul de lucru al trainingului este dialogul și colaborarea. Copiii vor avea dreptul să se expună deschis în grup, să discute problema în grup, formând astfel o atitudine adecvată sau un comportament adecvat. Este important ca psihologul să cucerească încrederea copiilor chiar de la prima ședință. Dacă aceasta nu se realizează, ulterior va fi mai complicat. De aceea structura și conținutul fiecărei activități trebuie să fie bine gândite.

Un rol important în activitatea trainingului psihosocial îl au temele pentru acasă. Sensul lor este de a percepe schimbările ce au loc în relațiile interpersonale ale copiilor, a sesiza emoțiile și retrăirile proprii. Pentru că se intenționează a influența asupra relațiilor interpersonale a copiilor, temele pentru acasă conțineau observări asupra situațiilor de conflict ce apar în timpul comunicării acestora cu semenii. Important este a învăța copiii să explice emoțiile proprii și comportamentul celuilalt.

Metoda biblioterapiei recomandată constă în discuția poveștilor, povestirilor, cărților. De regulă aceasta este literatura artistică despre relațiile interpersonale a copiilor de aceeași vârstă. După ce se citește sau se povestește textul se discută comportamentul fiecărui erou și se trasează anumite concluzii.

Numărul de ședințe: se recomandă a organiza 10-12 ședințe de training, bisăptămânal;

Durata ședințelor: 60-90 minute;

Numărul de participanți la program: numărul optim ar fi 12-16 copii. În cadrul ședințelor se recomandă a implica atât copiii cu CES cât și cei cu dezvoltare tipică. Acest

fapt ar contribui ca comunicarea să aibă loc într-un mediu vital obișnuit, reprezentând o secvență din ambianța socială cotidiană.

În concluzie se poate menționa că încurajarea participării copiilor cu CES în cadrul unui training psihosocial, crearea atmosferei prietenoase, colaborative în mediul educațional poate contribui la dezvoltarea atitudinii generale pozitive față de alte persoane, la creșterea tendinței de implicare, a sociabilității, orientării spre comunicare cu semenii și cu adulții, toate împreună stimulându-i pe aceștia să se manifeste nu doar ca obiect, dar și ca subiect al relațiilor interpersonale.

Referințe bibliografice:

1. CLASIFIAREA internațională a funcționării, dizabilității și sănătății (CIF)/OMS Geneva – Organizația Mondială a Sănătății. București: MarLink, 2004. 302 p.
2. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Editura Albatros, 1978. 774 p.
3. БОГДАНОВА, Т.; МАЗУРОВА, Н. Влияние внутрисемейных отношений на развитие личности глухих младших школьников. In: *Дефектология*, 1998, N. 3, с. 40-44.
4. *Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков*. Под ред. Эльконин Д.Б. Москва: Просвещение, 1967. 360 с.
5. ДЖОЙС, Л. Пути интеграции. Учебный план - помощь социально-эмоциональному развитию детей с особыми нуждами. In: *Дефектология*, 1994, N. 6, с. 76-82.
6. КРАЙГ, Г.; БОКУМ Д. *Психология развития*. СПб.: Питер, 2005. 940 с.
7. ЛУБОВСКИЙ, В. Общие и специфические закономерности психического развития аномальных детей. In: *Дефектология*, 1971, N. 6, с. 15-20.
8. НЕМОВ, Р. *Психология*. Книга 1. Москва: Владос, 1995. 688 с.
9. РЕЗНИКОВ, Е. *Психология межличностных отношений*. Москва: Per Se, 2002, с. 164-179.